

ՅՈՒՇԱԽՈՒՐԶ-Բ

(Շար. եւ վերջ)

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐ ԵՒ ՎԵՐԱՄՆՈՒԹԻՒՆ

Վերջալ

Երփնանըկար այս պատուհանը տեսած է մեծ սեպուհներ
 Եւ բամբիշներ որ ոսկիով ու լազուարթով եւ սատափով
 Ու բոցերով շողուն , օրհնող վեհ աջին տակ կը հակէին
 Իրենց խրոխտ գարգմանակներն ու գլխարկները ագեւոր ,

Երբ կ'երթային անոնք , ծայնովն որսափողին կամ շեփորին ,
 Ափերնուն մէջ բռնած սուսերն կամ կերբագէն եւ կամ ձակուրն ,
 Դէպ ի անտառն ու դէպ ի դաշտ , Բիւզանդիոն եւ կամ Սեբաս ,
 Խաչակրութեան համար մեկնիլ կամ ճայերու որսորդութեան :

Այժմ , իշխանները , քովն ի վեր դըղեկատէր տիկիններուն ,
 Ու բարակը՝ իրենց երկայն սրբակրուց մուսակին մօտ .
 Սեւ կամ ճերմակ մարմարեոնէ սալարկներուն վրայ կ'երկնան .

Այնտեղ պառկած են լուռուժունք , անլըսելիք եւ աներեր ,
 Ի իրենց քարէ աչուրներովը կը դիտեն ու չեն տեսներ
 Գեղանըկար պատուհանին մեծ վարդը միշտ ծաղկափրփրի :

Ըստ Փեթրարայի

Դուրս կ'ելլէիր դուն ժամէն ու ժեսթով մը բարեպաշտ
 Տոհմիկ ձեռքերդ աղքատաց ողորմութիւն կուտային .
 Ու գաւթին ներքեւ մուտ՝ գեղեցկութիւնըդ պայծառ
 Երկնի ամբողջ ոսկին ցոյց կուտար շլացած խեղճերուն :

Ու ես բարեւ տըւի քեզ՝ ողջոյնով մը շնորհայի ,
 Խոնարհ՝ ինչպէս տըհաճոյ լլաւ չուգողին կը վայլէ ,
 Երբ քողըդ վար քաշեցիր ու՝ կարծես թէ բարկացած՝
 Երեսդ անդին դարձնելով աչուրներդ ծածկեցիր :

Բայց սէրը որ կը տիրէ է՛ն ապըստամբ սրտերուն ,
 Զըհանդուրժեց որ , նըւազ գորովագին քան աղւոր ,
 Աղբերակը գըթութեան մերժէր ինձի ողորմիլ .

Ու ձեռքդ այնքան յամր եղաւ լաջակը վար առնելու ,
 Որ Թարթիշներդ ըստուերոտ դողդղացին ինչպէս սեւ
 Տերեւներ ուր կը մըզուի աստղի ճաճանչ մը երկայն :

Փիլէր Տը Ռոնսարի Տարվանքներու գրքին վրայ

Ատենով շատ սիրահարներ, պարտէզներուն մէջ Պուրկէօյի ,
Շատ անուններ են փորագրած կեղեկին մէջը ծառերուն .
Եւ շատ սրտեր , ոսկիին տակ Լուվրի բարձրը ձեղուններուն ,
Հըպարտութեամբ սարսըռացած են նայուածքի մը փայլակէն :

Ի՞նչ փոյթ : Ոչինչ անոնց հրճուանքը կամ մորմոքն արտայայտեց .
Կաղնիէ չորս տախտակի մէջ անոնք պառկած են այժմ ամբողջ .
Ու խոտին տակ որ կը ծածկէ զանոնք , ոչ որ փրկեց երբեք
Կենսազըրաւ անոնց աճիւնը դազադին մոռացումէն :

Հոս ամէն բան կ'մեռնի: Մարի', Լէ'ն, Եւ դուն, խրո'խտ Քասանտրա,
Ջեր մարմինները գեղեցիկ' հիմայ միայն անշունչ մոխիր
Պիտի 'լլային — գի վաղորդայն չունին վարդերն ու շուշաններ —

Եթէ Ռոնսար, Սէնին վըրայ կամ Լուարին խարտիշագեղ,
ձապաններուն համար ձերին' իր ձեռքերովն լծմահական
Խառնահիւսած չըլար Փառքի' դաժնին Սիրոյ մրտենայն հետ:

Առխարհակալները

Ինչպէս բռնիկ դիակնոցէն դուրս նետուող հոյլ մը բազէներ ,
Իրենց գոռոզ աղբատուծի'նը կըրելէ Ելլ Եւլս խոնջ ,
Աւարառու եւ զօրապետ , հերոսական ու բռնաբիրտ
Երազով մը գինով , Փալո'ս տը Մոկերէն կը մեկնէին :

Կ'երթային ձեռք ծրգել մետաղն հրաշալատում' հըրապոյրով'
Ջոր Սիփանկօ կը հասունցնէ իր հանքերուն մէջ հեռաւոր .
Եւ ալիզիան հովերն անոնց Թեքափայտերն կը հակէին
Խորհըրդաւոր դէպ ի ափերը աշխարհին Արեւմտեան :

Ամէն իրկուն կը յուսային դիւցազնապան՝ վաղորդայններ ,
Ու ծովերուն Արեւդարձի կապուտակը փոսփորափայլ
Ոսկեզօծուած միրաժով մը անոնց քունը կը հըմայէր .

Եւ կամ ծրուած առաջակո'ղմը նաւերուն ձերմառազաստ'
Կը դիտէին նորաճաճանչ աստղերը որ այդ անծանօթ
Երկնքին մէջ Ովկիանին խորերէն վեր կ'բարձրանային :

Յորեկուամբ Բուն

Ո՛չ մէկ աղմուկ աւարապտոյտ միդուի կամ միջատի .
Կը բընանայ ամէն բան մեծ անտառներուն տակ՝ արեւով
Ծանրաբեռնուած , ուր տերեւնե՛րը Թանձրախիտ՝ լոյս մը կ'մաղեն
Ջմրելստալառ մամուռներուն մուծ ու աղու Թաւշին նըման :

Ծակծրկելով գմբէթը մռայլ , շրջել կէսօրն հոն կը յածի ,
եւ իմ քունով հեշտաթուլցած Թարթիշներուս վրայ կիսափակ
Բիւր խուսափուկ փայլակներու կը կազմէ ցանց մը շառագոյն
Որ չեռուցիկ ստուերին մէջէն կ'երկարի ու կ'խաչածեալի :

Դէպ ի շրջա՛րշը հրերդէն զոր Ֆաճանջնե՛րը կը հիւսեն ,
Բարակ երա՛մը կը Թռչի երանգաճոխ Թիթեռներուն
Ջորոնք լոյսը եւ հոյզերուն բոյրերն անուշ կ'արբեցընեն ,

Դողդոջ մատնե՛րըս այն ատեն՝ ամէն մէկ Թե՛լը բռնելով ,
Ոսկեղինիկ օղակներուն մէջ այդ վարմին նըրբահըրաշ ,
Դաշնակաւո՛ր որսորդ , ես իմ երազներս կը բանտարկեմ :

Աստղ Ժուլուց

Իրենց վուշէ գլխանոցով , եւ կուրծքերնուն վըրայ ծալած
Նուրը կըտաւով կամ կոշտ բուրդով զգեստաւորուած բազուկներնին ,
Կիներն՝ ամբողջ՝ ծովախորշին ժայռին վըրայ ծռնկի եկած ,
Ովկիանո՛սը կը դիտեն որ Պաց կըղզին կը ցերմըկցնէ :

Այրերը , հայր , որդի , էրիկ , սիրող , ամենքն ալ , հո՛ն հեռուն ,
Ժտիէնի եւ Փէմիոլի եւ Քանքալի մարդոցը հետ ,
Դէպ ի հիւսիս , դէպ հեռաւոր ժամանակէտ մը մեկնեցան .
Ռըքան յանդուգըն ձրկնորսներ որ պիտո՛ այլ ե՛ւրս չը դառնան :

Մեծածըխոր շըընչիւնին վրայէն ծովուն՝ Լ ափունքներուն
Կը բարձրանայ ողբագին ե՛րգը՝ ոգելով մեծաղաղակ
Սըբազան Աստղը , միա՛կ յոյս վըտանգըւած նաւազներուն .

Եւ ԱնՅելի՛ւսը , կըքելով այդ ֆակատներն արեւախանձ ,
Սիպիրիլէն մինչեւ Ռոսքոֆ՝ զանգակատնէ զանգակատուն՝
Կը Թռի , Թնդուն , ու կը մեռնի վարդ երկնքին մէջ դաւկահար :

ԱՐԵՒԵԼՔ ԵՒ ԱՐԵՒԱԴԱՐՉԱՅԻՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ

ԿՈՒՄԱՆԱՌՈՐ

Միւլեզգիները հոն հեռուն դադրեցուցած են գոչիւններն .
Կանանց երկիրն՝ արեւմուտքի կողմ՝ կը ծոպուի ծիրանիով
եւ ոսկիով . կոկորդիլոսն կը մըխըրճի տղմի մահիճ
Մը փնտռելով , ու մեծ գետնի հոսակ իր շըշուկներն կը քընացնէ :

Ծալապատիկ նստած , ինչպէս որ կը վայլէ ծըխողներուն ,
Կ'երազէր Պե՛տը , օրօրուած գիրկն հաշիշին տարօրինակ ,
Մինչդեռ նաւա՛կը շարժելով բուռն Տիգօվ , երկու խափշիկ
Կը ծըռէին , մերկամարմին , բազրոնիւն վրայ թիողներուն :

Ու յետսակո՛ղմը , ցնծալից , ՚Լ անարգանքով բերանը լի ,
Քերելով սուր Կիւզլան որ խաղ մը վայրենի կը չափանկէ ,
Աննաւուտ մը վար կը նայէր վայրագ գըճուճ աշուրներով .

Ձի մակոյկին վըրայ կապուած ՚Լ արիւնելով ոտնակապէն .
Մերունի ցէխ մը կը դիտէր՝ ձեւով մ'ապուշ ու ծանրալուրջ՝
Մինարէնները սըբածայր որ նեղոսին մէջ կը դուլան :

ՍԱՄՈՒՐԱՅԻՆ

Մըտացիւր մատ մը խաղցնելով Պիվային վրայ հընչական ,
Պամպունելով հիւսուած բարակ կաւարներուն արանքէն ,
Ննի տեսաւ , շըլացուցիչ ու տափարակ ծովափէն՝
Ցառաջանալն յաղթականին զօր իր սէրը երազեց .

Ան է : Հովհա՛րը վեր բռնած , մէջքը սուրբեր , կը քալէ .
Կարմիր պարա՛նը եւ խանթո՛ւռը շառաթոյր կը կտրեն
Անոր գըրա՛հը մըթագոյն , եւ ուսին վրայ կը շողայ
Թոքունկ՛վայի կամ Հիզենի զինանշանն հինաւուրց :

Այդ գեղեցիկ ռազմիկն՝ հագուած շերտերով ու փաքներով ,
Պրոնզին ներքեւ ու մետաքսին եւ փողփողուն լայքային ,
Ողորկպատեան մ'է՛կ կարծես սեւ , հըսկայական ու կարմիր :

Տեսաւ զէնի : Ու կը ժպտի մօրուքին մէջ դիմակին ,
Եւ իր քայլը՝ աւելի շտապ՝ կը փայլեցնէ արեւուն
Երկու ոսկի փողկուկները որ սաղւարտին վրայ կ'դուլան :

ԲՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԵՐԱՋԸ

Հին մեսալլ

Կը հասունցնէ ցայսօր եղնան ծիրանին ու ոսկին գինւոյն
Որով հնաւուրց երիգոնը Թէոկրիտէ՛սը գինովցուց ,
Բայց այն կիներն որոնց շընորհն իր տաղերուն մէջ ան երգեց՝
Բանաստեղծը ճիմայ ի զուր պիտի զէնոնք փընտըռէ՛ր :

Իր դիցական կիսադէմքին մաքրութիւնը կորսնցնելով ,
Արեթուզան , երբեմն ըստրուկ ու երբեմն ծախնախառնութեամբ ,
Խառնած է իր երակին մէջ՝, ուր յոյն արի՛նը կ'զայրանայ ,
Սարակինեան կատաղութիւնն՝ Անժուական սիգութեան :

Կ'անցնի ատենն : Ու ամէն բան կ'ժեռնի : Մարմարն իսկ կը մաշի :
Ագրիգենդան ա'լ ստուեր մըն է ու կը նիւթէ Սիրակուսան՝
Ներդաւմիտ իր երկընքին պատանքին տակ կապուտակ .

Ու միայն կարծր այն մետաղը զոր սէրն յըլու է դարձուցած ,
Կը պահպանէ դեռ ծաղկափթիթ , մետալնեբուն կայարարած ,
Գեղեցկութիւնն անմահական Սիկիլիոյ կոյսերուն :

Յուդաբկաւուրութիւնը

Դէպ ի Փոկի՛տը մեծանուն ու մեծեաններն որոնց վերել
Ժայռուտ Պիւթո՛վը կը ցըցուի՝ փայլակներով միշտ պըսակուած ,
Վաղընջական ռազմիկները երբոր դըժոխքը կ'իջնէին ,
Յունաստանը կը պաշարէր անոնց պատկերն աստուածային :

Եւ ըստուերներն անոնց , գիշերը երբ կուգար լուսավառել
Ջըւարթաշող Արշիպեղազն եւ ամայի ծովաճոցներն ,
Կը լրսէին , պայծառափայլ հրրումնդանաց բարձունքներէն ,
Սաղամինի ծովն որ իրենց շիրիմներուն վըրայ կ'երգէր :

Ու ես մեռնի՛մ պիտի հալուր , շըրջապատուած սուգով մ'երկայն .
Պիտի գամեն իմին մարմինըս դազադի մը մէջ նեղկիկ ,
Ու պիտի ճո՛ղը վըճարեն եւ քաջանան ու կերոններն :

Եւ սակայն ես այդ փառաւոր ճակատագիրն երագեցի՝
Արեւուն տակ ինալ ինչպէս նախաճայրե՛րը կ'իյնային ,
Երիտասարդ , եւ ողբացուած՝ դիւցազներէն ու կոյսերէն :

Բարձրացող ծով

Արեւն անշարժ ու ցերմակ բոցով փարոս մ'է կարծես .
 Բովանդակ ա'փը՝ Ռազէն մինչեւ Փենմարք՝ կը մըխայ .
 Ու միայն, դէմը հովին որ փետուրները անոնց
 Վեր կը ցըցէ , փոթորկին մէջ կը յածին որորներն :

Մէկը միւսին ետեւէն , խոյանքներով մոլեգին ,
 Խաժ կոհակները իրենց փրփրախրուիւ բաշին տակ ,
 Տարտուրներով մըշշածեւ՝ որոտուվի մը մէջ խուլ ,
 Կ'երթան հեռուն ջրաթաթաւ գարգամանակել վիմուտներն :

Եւ Թողուցի որ սլանան ալիքներն իմ խոթերուս ,
 Երազը եւ յոյսը , աւաղանքը վատնուած ուժերու ,
 Որոնցմէ բա՛ն չի մընար բայց եթէ դառն յիշատակ :

Ռվկիանոսն ինձ ձայնով մ'եղբայրական խօսեցաւ ,
 Վասըն գի նոյն աղաղակը զոր ծովը կ'արծակէ ,
 Մարդն Աստուծոյ՝ կ'ուղղէ զայն , ունայնօրէն մըշտական :

Կոմեր

Ի՞նչ սառուցիկ ովկեաններէ , ձրմեռներէ ի վեր ո՛րքան ,
 —Ո՛վ կ'իտ' երբէք զայդ գիտնայ, կո՛նք նըբատարր ու սատափաշուդ—
 Երփանքները եւ հոսանքներն ու ռաքեանները մակընթաց
 Քեզ Թաւալած են խորքին մէջ իրենց կանանչ անդունդներուն :

Երկնքին տակ , այսօր , հեռու տեղատուութեանց դառնութենէն ,
 Քաղցը անկողին մ'ըրբեր ես քեզ ծովափնատա'փը ոսկեզօծ :
 Սակայն քու յոյսըդ ունայն է : Երկարաշունչ եւ յուսամիատ ,
 Քու մէջըդ միշտ կը հեծեծէ ծովերուն ձայնն ահագնագոյց :

Իմին հոգիս դարձած է բանտ մը հնչական : Եւ ինչպէս քու
 Խորշերուդ մէջ կը կողկողի տակաւին ու կը հառաչէ
 Ողբածայնո՛ւմը յանկերգին վաղընջական աղաղակին .

Այնպէս ալ , է՛ն խոր ալքերէն այս ի՞մ է՛նով լեցուն սրտիս ,
 Խուլ ու դանդաղ , անըզգալի եւ սակայն միշտ անլուական ,
 Կը գոռայ մէջըս որոտո՛ւմը հեռաւոր ու մըրըրկոտ :

Անկողինը

Նուրբ դիպակով սըրահակուած ըլլայ եւ կամ կոշտ կըտաւով ,
Գերեզմանի նըման տըխուր եւ կամ բոյնի մը պէս զըւարթ ,
Հոն է որ մա'րդը կը ծընի , կը հանգչի ու կը միանայ ,
Մանուկ , էրիկ , ծերունի , կոյս , ամուսին կամ մամիկ :

Հարսանեկան կամ մահաշուք , սրբազան ջո'ւրը զայն օծէ
Խաչելութեան մը ներքեւ սեւ կամ օրհնելած ոստին ներքեւ ,
Նախաճաճանչ առաւօտէն մինչեւ բոցը հոսկ կերոնին ,
Ամէն բան հոն կը սկըսի , 'ւ ամէն բան հոն կ'աւարտի :

Խոնարհի ու փակ ու գեղջկական , եւ կամ հըպարտ' զինանշանովն
Որ յաղթապանծ է նըկարուած վառ կարմիրով եւ ոսկիով ,
Պարզ կաղնիէ 'լլայ շինուած , նոցիէ կամ դօքիէ ,

Երնէ'կ անոր որ աներկիւղ 'ւ անխղճախայթ կրնայ քնանալ
Հօրենական անկողնին մէջ հաստազանգուած ու մեծարոյ ,
Ուր իրենն'ըր բոլոր ծըներ են ու մեռեր են :

Արծիւին մահը

Երբոր արծիւն յաւերժական ձիւներէն վեր է բարձրացած ,
Լայնատարած իր Թեւերուն աւելի օդ կ'ուզէ գտնել
Եւ արեգակն աւելի մօտ աւելի ջինջ կապոյտի մ'մէջ ,
Տաքցնելու համար շողի'ւնը Թաղծագին իր բիբերուն :

Վեր կ'ամբառնայ : Ու կը ծըծէ ամբողջ հեղեղ մը կայծերու :
Միշտ աւելի' վեր , իր խըրոխտ Թռիչն հանդարտ ուռեցնելով ,
Կը սըլանայ դէպ ի մըրիկն ուր փայլակը զինք կը քաշէ .
Բայց շանթն ահա մէկ հարուածով անոր երկու Թեւը փշրեց :

Ձարագուշակ աղաղակով , կը դարձդարձի , ընդքարշ տարուած'
Մեծ յորձանքէն , ու պրկւած , վըսեմ ումպով մը խըմելով
Բոցն համասփիւռ , կը մըխըրձի անդուռի'ն մէջ փայլակնացայտ :

Երնէ'կ անոր որ Փառքի կամ Ազատութեան սիրոյն համար ,
Հըպարտութեանը մէջ ուժին 'ւ արեցութեան մէջ երազին ,
Կը մեռնի ա'յսպէս , մահով մը շըլացուցիչ ու կարճատեւ :

Անդրագոյն

Մարդը տիրեց հրուտ երկրին առիւծներու եւ երկրին
Ուր Թոյներն ու զեռուններն կը վխտան ու վրդովեց
Ովկիանն ուր խորշխորշան խեցեմորթներն կը սոււրան
Ձրգելով հետք մը ոսկի՝ գալիոններն ինչպէս հին :

Սակայն հեռու աւելի քան ձիւնը եւ ըսթրովին
Յործանքներն ու սարսափը Սփիցպերկներուն անբեղուն ,
Բեւեռը գաղջ եւ ազատ ալիքով մը կը ծեծէ
Կըղզիներն ուր իր դրօշակն ո՛չ մէկ նաւազ չըկանգնեց :

Մեկնի՛նք : Պիտի ջախջախե՛մ սառնամանիքն անանցիկ ,
Ձի իմ յանդուգն մարմնոյս մէջ հոգի մը կը կըրեմ
Որ խոնջ է հեշտ համբաւէն տիրողներուն Ոսկիի :

Պիտի երթա՛մ : Կ'ուզեմ հուսկ հըրուանդանին վրայ ելլել ,
Որպէս զի ծովն այդ որ լո՛ւռ է ամենուն համար դեռ ,
Հըպարտութիւնըս շոյէ շըշընչիւնով մը փառքի :

Մեռելներու կեանքը

ԱՐԺԱՆ ՍԻՂՎԵՍԹԻՐԵ

Երբոր հողը մեզ երկո՛ւքս ալ իր ծոցին մէջ Թաղէ
Ու երբ սեւ խաչ մը տնկեն մերին վըրան , քու մարմինդ
Պիտի ծաղկի վերըստին շուշաններու ձիւնին մէջ
Եւ իմ մարմնէս պիտի վա՛րդ մը բողբոջի արիւնոտ :

Աստուածային մահն որ քու տաղերուդ մէջ երգեցիր ,
Իր մոռացմամբ ու լուսթեամբ բեռնաւորուած սեւ Թռիչով ,
Պիտի բանայ մեզի՝ յամր Թաւալումով մ'օրօրուած՝
Երկին նքն ի վեր՝ դիւթական ուղի մ' դէպ ի նոր աստղեր :

Դ արեւուն մէջ բարձրացած , ծոցն իր հնոցին կենդանի՝
Մերին երկու հոգիներն պիտի երթան ընկղմիլ ,
Յաւերժական բոցերուն երանութեան մէջ հալիլ .

Մինչ բարեկամն ու քերթողն սրբագործմամբ օծելով ,
Փառքը մեզի շընորհէ՛ պիտի ապրիլ յաւիտեան
Այն Ստուերներուն՝ մէջ զոր Գնարն եղբայրական է ըրած :